

Q. F. S. F. Q.
DISSERTATIO ACADEMICA

DE
BIRCARLIS.

Cujus

PARTEM POSTERIOREM,
SUFFRAG. AMPLISS. FACULT. PHILOSOPH. IN
REG. ACAD. ABOËNSI,

PRÆSIDE
MAG. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

Eloquent. Profess. Reg. & Ord. R. Acad. Litt. Human.
Hist. & Antiquit. Membro,

PRO-GRADU
Publice ventilandam sistit

FRANCISCUS MICHAËL FRANZÉN,
Ostrobotniensis,

IN AUDIT. MAJ. die IX JULII
AN. MDCCLXXXIX.

H. P. M. C.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

9.

L. B.

Quod exemplum Mappæ Geographicae, paroeciam *Birkkala*, a se dimensam atque descriptam sistentis, Ampliff. Dn. DAN. HALL, *Geodæsiæ Director*, & *Camerarius* jam *Provincialis* in *Cuopio*, cum Dn. Præside benigne communicaverat; partem ejus, ad ea quæ infra (§. VII & VIII) disputantur illustranda inprimis aptam, æri incisam Dissertationi adjungere placuit.

§. V.

Præter allatas jam rationes: nempe *Lappones* olim in Finlandia passim fuisse vagatos (a), eosdem tempore adhuc Regis MAGNI, quo prima Bircarlorum molimina incepisse, traditur, Tavastis contiguos fuisse, atque hos aliquos saltem illorum per Ostrobothniam dispersos, revera sub iugo tenuisse; præterquam quod Litteræ Drotzeti *Kanuti Joanson*, supra (in not. (e) ad §. IV) exscriptæ, Bircarlos insignite nominent *Birkarlabo*, & ab *Helsingis* (b) expresse distinguant: alia etjam argumenta eandem

(a) Etjam non procul a mari in vicinia novæ Ecclesiæ Fennicæ, *Lappones* degisse ac in Christianos odium exercuisse, Bulla docet Papæ Gregorii IX (data Lugduni a. 1230), Archiepiscopo Upsaliensi & Episcopo Lincopensi missa, jubens ut inhibeant, ne quis Christianorum, paganis in Karelia, Ingria, *Lappia* & *Watlandia* ferrum, arma vel ligna deferat aut apportet; quo eorum crudelitas in Svecos, avertatur. Vid. A CELSE *Apparat. ad Hist. Sweo-Goth.* Sect. I. p. 63; cfr. Diff. Dni Prædis in *Pauli Jansson Chronicon Episcoporum Finl.* p. 102 sq.

(b) Difficile igitur fuerit credere, quod plurimis tamen nostris Historicis, SCHEFFERI auctoritate contenta, arridet, illos nil nisi *Rusticos Helsingos*, mercaturæ deditos, fuisse. Nam ipsam provinciam *Vestrobothniæ* ad *Helsingiam* pertinuisse, (quæ ad fluvium *Uleå* se olim extendit), adeoque incolæ illius indigenas *Helsingis* fuisse adnumerandos, dubio caret; cur igitur, si omnes novi coloni *Helsingi* e-

dem a Veteri Lapponum ipsorum traditione profectam stabilire videntur opinionem, famosos sc. illos mercatores e Fennia potius quam e Svecia confiniis ortos primum fuisse.

Nempe memorabile primum est, Episcopum Aboensem in controversia cum Archiepiscopo Upsaliensi de finibus utriusque Dioeceseos septentrionalibus olim (circa a. 1374) agitata (c), testimonium de majori suo jure *Communitatis Satacundiae* (h. e. Ordinum regionis, Satafunda Ständernes) produxisse: ad quorum præcipue auctoritatem cur ille confugisset, nisi eos specialem de his rebus cognitionem per sua in parum cultis istis regionibus (ubi revera jura quædam exercuisse, supra (d) demonstravimus) acta negotia, acquisivisse, putasset? Exstant de hac re *Litteræ Communitatis Satacundiae* (e) in *Registro Aboënsi* fol.

rant, non modo indefinite adeo nominantur, qui per Officalem -- *Regis in Helsingia constitutum* illic ad habitandum loca suscepunt, sed etiam additur: *sive Birkarla fuerint* (inter quos, *Birkarlabo* eodem loco nominatos, & *Helsingos* pactiorem factam fuisse, paullo ante significatur, mira locutione si generis *Helsingici* utrique habiti fuissent), *sive alii quicumque?* Ex quibus etiam Litteris non modo non liquet, Bircarlos antea & ab initio in Vestrobotnia habitasse, sed etiam contra, illos tum demum, loca fluvio Uloënsi vicina occupare cœpisse, effici posse videtur? --- Caterum vel hæ Litteræ, a. jam 1328 datæ, probant minus accurate pronuntiassse *Dinum* SCHÖNINGIUM (Sorsög rit de Nordiske Landes, sårdeles Norges gamle Geographie p. 127 lqq.), Bircarlos tempore demum Unionis Calmariensis invenisse occasionem limites suos (fluvium Uloënsen) transgrediendi & Lappones occidentalem sinus Botnici ripam tenentes adeundi: de jure enim commercii cum Lapponibus faciendi, ut antiquo & minime dubio, loquuntur.

(c) Vid. PERINGSKÖLD *Monum. Upl.* L. I. C. I. p. 3. lqq.

(d) P. pr. §. III, p. 19 lq.

(e) Quas quia breviores, exscriptas hic dabimus. Duo autem eorum habentur exempla, uno tamen eodemque loco & tempore data-

fol. 12 & fol. 45 (atque etiam in Diss. MATHESII, PRÆS:
GRÖNYALL, de Ostrobotnia, a. 1734 Upsaliæ edit. §. 2. not. (1)
E 2 legun-

rum. Unum in veteri Libro inscribitur: *Littera Communitatis Satagundie de limitibus inter Upsalensem & Aboënssem Episcopatus*; quod ita habet: *Universis presentes litteras inspecturis tota communitas terre Satagundie salutem in Domino sempiternam. Noverint universi, quod nos anno Domini MCCCCLXX quarto, XVI die mensis Julii, apud ecclesiam Kumo generaliter congregati & ibidem per venerabilem patrem in Christo Dominum Johannem divina miseratione Episcopum Aboënssem, requisiti super limitibus inter archiepiscopatum Upsalensem & episcopatum Aboënssem in Norrabuthn ab antiquo servatis & in futurum observandis, notum fecimus & probare volumus juramentis nostris, cum & quociens requisiti super hoc fuerimus, quod limites in Norrabotn in modum qui sequitur sunt servati: videlicet quod Kakama attinet archiepiscopatu Upsalensi & Kiematuz (an Kemiträsk) episcopatu Aboënsi, & subsequenter Tioki, Ulaioiki, Sikaioiki & Patsjoki, & predicti limites inter archiepiscopatum Upsalensem predictum et episcopatum Aboënssem tanto tempore usque in hunc diem sunt servati, quod de contrario hominum memoria non existit, "prout non solum habemus, per experientiam, verum etiam de hiis fidem recepimus per legitima parentum nostrorum documenta."* In quorum omnium evidenciam sigillum communitatis nostre presentibus est appensum. Datum & actum die anno & loco supradictis, presentibus clericis & laicis fide dignis,

Alterum, quod inscribitur: *Littera Communitatis Satagundie super Kim & Joky*, quodque l. c. exhibet MATHESIUS, hoc modo legitur: *Universis presentes litteras inspecturis omnes & singuli terram Satagundie inhabitantes, salutem in Domino. Noveritis quod nos anno Domini MCCCCLXX quarto, XVI die mensis Julii, apud ecclesiam Kumo in publico placito congregati, requisiti fuimus, per reverendum in Christo patrem Dominum Johannem divina miseratione episcopum Aboënssem, super capellis Kem & Joky, videlicet an dictæ Capelle infra limites archiepiscopatus Upsalensis vel potius infra limites Aboënsis dyocesis in Norrabotnu sese contingentes sit existerent & fundate. Nos vero hujusmodi inquisitioni juxta conscientias nostras satisfacere cupientes ostendimus, sicut & juramentis nostris probare volumus requisiti, quod dictæ Capelle Kem & Joky cum villis & annexis infra limites certos Aboënsis dyocesis sunt constructæ & tanto tempore subiecte erant regimini ecclesie Aboënsis, quod de contrario hominum memoria non existit, sic quod ipsa ecclesia Aboënsis in prefatis capellis libera & pacifica possessione fungebatur usque modo. De & super*

leguntur typis vulgatæ); quibus merito adjungimus, quod ibidem fol. 45 occurrit, de eadem re ab Episcopo Finlandensi prolatum testimonium Senatus urbici Aboënsis (f): quem non nisi ex aliorum narratione (forte ipsorum *Bir-carlorum*, suas olim Aboam merces advehentium, atque hic exteris vendentium?) suam de hac re notitiam haussisse, ipsa illius verba (*oc thetta troom vy santh at vara, for thy at vi haffuom aldrigh annat sporth*) satis indicant; cum contra Satacundiæ Communitas suam suorumque patrum *experientiam* alleget.

Confirmat deinde hanc rem etiam traditio *Isaaci Olai* Filii, Norvegi, apud Dn. HAMMOND (den Nordiske Missionshistorie p. 908 sq.) exhibita; quæ subjugationem Lapponum Borealium, seculo, ut is narrabat, demum XV factam, *Quenis* tribuit *orientalibus* (*Ost-Öwäner*). Ita autem Norvegis audire *Fennos* Ostrobotnienses, notum est: quod sc. nomen ab illa gentis *Quenorum* parte, quæ in septentrionali hujus provinciæ regione, ad fluvium usque Uloën-

quibus omnibus premissis "non solum nos per experientiam verum etiam per legitima propatrum nostrorum documenta recepimus plenam fidem." Datum sub sigillo communitatis nostre supradictæ, anno, die & loco superscriptis, presentibus clericis & laycis fide dignis.

(f) Ita audiens: *Allom mannom thetta breff see eller höra, hellsom vi borgmestara oc radsmän i Abo æverdelika met varom herre. Fore then skuld at millan hederlika herra Archebiskopen aff Upsalom oc Biscopenom i Abo är kommen en osämja om tw kapella Kem och Foki, hwilko bispopsdome the skulu heldre tilhöra, oc nu medhan oss är athspordt huadh vi ther aff vitlum; Thy viljom vi ey thet löna som oss är therum kunnock. Fore huan skuldh kännomps vy met vare öpne breffue, at the for:de Kapella, Kem oc Foki, haffua under Abo Domkirkie aff aldher lighad, swa at engen finz then met oss som annat minnis; oc thetta troom vy santh at vara, forthy at vi haffuom aldrigh annat sporth. Scriptum Abo anno Domini MCCCCLXX quinto, XI die May, sub sigillo civitatis nostre in testimonium premissorum.*

loënsē, olim habitavit, nostris adhāsse videtur; eadem, ut solet, appellatione novis etjam postea ejusdem regionis incolis, quamvis genere omnino diversis, a vicinis (Lapponibus & Norvegis) tributa atque continuata?

§. VI.

Sed minus probabile videri debet, a parte potius Svecica, cum tamen Norrlandia non minus quam Finlandia Lappis fuerit contigua, lucrosa ista cum his commercia non fuisse ab hominibus suscepta? De hac re quānam nobis sententia sedeat, ingenue aperiemus. Minime nos quidem Cel. SCHÖNINGIO concedendum esse putamus, totam non modo Lappiam, sed etjam Norrlandiam, olim Norvegis fuisse subjectam (a); multa obstant quo minus huic asserto nostrum addere calculum queamus: imprimis, ut vel ex OTHERI ab ÆLFREDO Anglorum Rege servata nobis narratione patet (b), quod Norrlandiæ regionem borealiorem (etjam Borealem Ostrobotniæ partem ad fluvium usque Uloënsē?) non a Lappis, sed a Quānis olim habitatam fuisse, constet, qui & a *Lappis* (OTHERI *Finnis*) distincti essent, & *Norvegorum* hostes se præberent perpetuos, quibus igitur minime fuisse subjectos, opido hinc patet. Quos, quia e terra quomodo prorsus quasi evanuerint, non reperimus, recentioribus monumentis ignotos, alio nomine recepto eandem esse nationem quæ *Helsingorum* deinde nomine inclauit, probabile putamus (c), ejusdemque igitur ac Sveci & Norvegi

E 3

(a) L. c. §. 44. sqq.

(b) Cfr. Diss. Cl. Henr. WEGELII hic Aboæ ed. a. 1788 (Præf. H. G. PORTHAN) *de antiqua gente Quenorum*, p. 8.

(c) Cfr. Diss. cit. §. IV. seq. --- Si fidere *Adamo Bremensi* licet, nomen *Helsingiæ* suo jam ævo notum erat; forte Svecis usurpatum? Norve-

vegi stirpis (e Germania olim ad ea loca advenam), sed antiquiorem ejus coloniam; quæ hinc ad Sveciæ Regni systema, prout notissimum est, (ut nec *Jamtia*), antiquitus haud pertinuit (d). Nomadicam hos Quenos egisse vitam, inde concludere licet, quod terra eorum a. adhuc 1335 vade inculta fuisse docetur (e); cum tamen *Kim*, *Sim* & *Salo* (hodiernæ paroeciæ Ostrobotniæ septentrionalis *Keini*, cui capella annexa *Simo* subest, & *Salo*) jam a. 1329 habitatae essent (f), ita ut cultus quidam terræ a nostra Botniæ parte maturior fuisse, quam ab occidentali illa videatur, cujus forte campos angustiores nec ob-

im-

gis autem tam mature haud fuisse familiare, qui a vicinis & familiaritate sibi junctis Lappis alterum illud gentis nomen (*Queni*) didicerant, patet primo ex *OTHERO*, deinde etiam *STURLONIBUS* confirmari videtur narratione de ortu nominis, quod a *Thore Helsing* ille derivat (*R. Håkan Adalstens Fostres Saga* C. 14 & *R. Olof Helges Saga* C. 147). Testatur præterea, adveniente *Thorone* non plane desertam totam repertam fecisse *Helsingiam*, sed partem ejus orientalem ad mare proximam, fuisse jam antea a Svecis habitatam. Ac probabilius videri potest, nomen illud *Helsing*, *Thoroni* ex nova patria, quam huic ab illo adhæsisse: vocabulum *Sals collum* significare docet *IHRÉ* (Gloss. Svio-Goth.), quod pluribus locis sæpiusque occurrit, quam ut ab hujus hominis nomine ubique deduci commodè queat. Postquam *Queni*, veteres terræ hujusce incolæ, varie, ut videtur, fracti & diminuti (nec antea, puto, admodum frequentes) cum novis advenis Norvegis & Svecis coaluissent, eorum paulatim adoptantes mores & vitæ rationem; aliud fortasse invaluit nomen, a Svecis maxime datum, quibus vetus *Quenorum* appellatio nunquam videtur fuisse usurpata?

(d) Cfr. *Schöning* I, c. §. 45. p. 108 sqq.

(e) Vid. *PERINGSKÖLA* l. c. L. I, c. I, p. 2. Med Helsingeland har sams wål hela Wæsterborns Landskap, ferdem varit inrådnadt, som dels serås af Kongung Magni confirmations och Gæstebref för Kongl. Drotzen Nils Abiörnson 1335 på Piteå, och den ödesmark i Helsingeland, som han hade upptaga och b. byggja låtit. Cfr. *Schöning* I, c. §. 46 p. 112.

(f) Vid. supra §. IV, not (g).

imminentes propius Alpes ad colendum aptissimos viros, incolas serius allexisse credas? Quæ omnia ad quæstionem explicandam non sane nihil faciunt: cur a Fennica potius parte quam a Svecica, cum Lapponibus exerceri cœperint commercia?

Licet itaque, prout monuimus, per omnia SCHÖNINGIO assentiri haud queamus; dandum ei tamen hoc omnino existimamus, quod Norvegi cum Lappis borealibus, immo forte etiam aliis, Alpibus Norvegicis vicinis, maturius quam Sveci (qui ob interjectas cum sylvas ingentes, tum populum Qvenorum, ab iis olim essent remotiores) mercaturam fecerint; ac proxime ab Norvegis Fennicæ incolæ, quorum sedibus Lappi australiores vicini erant, ad hæc commercia exercenda adjecerint animum. Qvenos autem, (quos & ipsos fuisse nomadas credas), mercaturæ vel cum Svecis vel cum Lappis faciendæ, minus studuisse verisimile est; ad quam posteriorem Norvegos & situs locorum & necessitas impulit. Varii autem deinde casus, ab hac cum Lapponibus Sveciæ propioribus exercenda Norvegos sensim removebant, partim Bircarlis, suis paullatim extensis quasi finibus, locum eorum occupantibus, partim fortassis etiam Helsingis lucri societatem expetentibus atque his sese sensim immiscentibus: ex quo utroque hominum genere hodierni coloni Vestroborniæ (Angermanniæ &c.) originem habere videntur.

§. VII.

Qui vulgarem defendunt sententiam, Bircarlos non fuisse nisi Rusticos Norrlandos, mercaturæ deditos Lapponicæ, porro obijciunt: ex monumentis rerum patere, atque in confesso esse, illos in Vestrobornia olim habitasse.

rasse. Quod tempore Regis GUSTAVI I. & proxime antecedentibus sequentibusque ita factum esse, haud inficiamus; ab initio autem Bircarlos ibidem sedes habuisse suas, nullis sane ostendi monumentis potest. Contra ex litteris Canuti Joannis, Dapiferi, sapius laudatis (§. V. not (b)), colligere licet, Bircarlos ea demum ætate ad Helsingiæ fines septentrionales fluvio Uloënsi vicinos accessisse, ibique confidere cœpisse. Multos autem eorum, qui cum Lappis ibidem mercaturam exercerent, non nisi itinera illuc ad merces mutandas ex australiori Fennia certis fecisse anni temporibus, allatum supra Communitatis Satacundiæ testimonium, suspicandi materiam præbet? Originem præterea atque indolem manifesto Svecicam nominis *Birkarl* suo valde favere asserto urgent, ab antiquo vocabulo *Bjark* (quod *mercaturam* interpretantur) illud deducentes, ac *mercatores* denotare contendentes. His HADORPHIUS (in præf. ad Jus Bircense a se editum) ducem se præstitit (a); ut illos prætereamus qui similitudine nominis (appellativi!) in errorem abrepti (b), ab urbe illa quondam celeberrima *Björkö* Bircarlorum & nomen & originem ducunt (c). At vero vocabulum *Bjark* vel *Birke*, nec in Svecica antiqua, nec in aliis ei adfinibus linguis, hoc sensu adhibitum, ut sc. mercaturam significet, ullibi reperiri, ac potius nil aliud esse, quam

(a) Cfr. HÖGSTRÖM *Beskr. öfver Lappmark*, C. 13, §. 2.

(b) Vid. *Ihre Gloss*, Sv. voc. *Birke*.

(c) Nec in refellenda OLAI MAGNI sententia, qui Bircarlos in *Bergchara* (*Bergskarl*), viros montis, commutat, opus est ut immoremur (vid. SCHEFFERI *Lapp*, p. 155 sq.); neque BURÆI attendi commentum meretur, cui Bircarlos ex illustri BURÆORUM familia in Helsingia ortos, in Finlandiam deinde, ob tyrannidem INGIALDI Regis, confugisse, placet. Vid. *Diss. ISR. STECKSENI de Vestrobotnia* (Ups. Præf. Tab. Törner a, 1731 ed.), C. II, §. XVI,

consuetum illud *Burg*, urbemque valere, præclare monet Nobil. IHRE (l. c.), auctor harum rerum peritissimus: ut igitur *Birkarl*, urbis incolam (*civitatensem* medii ævi monumenta dicere solent) jure interpretemur. Quod adeo non opinionem illorum confirmat, qui mox ab initio vagos fuisse mercatores rusticos asserunt, ut potius ad suspicandum nos ducat: urbem aliquam in Lapponum confiniis olim fuisse conditam, cujus incolis potestas mercaturam cum illis faciendi imprimis fuerit concessa; qualem eo fere loco ubi nunc est paroecia Satacundiæ Birkala (d) sitam fuisse, adeoque non longe admodum ab arce Tavastburgensi remotam, non spernendæ indicare rationes videntur. Primum sc. vicinia Lapponiæ, cujus fines ad hæc usque loca sese olim extendisse, supra docuimus; deinde negotia Satacundensibus atque Tavastensibus cum Lappis olim gesta, argumentis itidem indubiis demonstrata; traditiones denique & Fennorum & Lapponum idem significantes. Nulla quidem urbis hujusmodi (cujus ex temporum ratione metiendam esse conditionem, meminisse oportet) exstant hodie vestigia: sed mirum id, fata patriæ cogitanti videri debet nemini. Oppiduli condendi consilium colonorum Svecicorum adventu maturatum fuisse, probabile est, quorum aliquos mercaturæ exercendæ Lapponicæ cupidos hic consedisse, Fennis locorum & negotiorum peritis sibi adjunctis, credas; eosque hinc utrosque, nomine Svecico, *Birkarlos* (*Burgkarlar*, *Birkkarlar* h. e. *Stadshöer*) fuisse dictos. Quanquam enim

(d) Quæ olim multa ampliores habuit limites, ac præter paroeciam *Mesjöby*, quæ a. demum 1636 hinc separata fuit, paroecias quoque *Ruovest*, *Keuru* &c. complectebatur. Cfr. Cel. P. A. GARRS *Beskr. öfver Satacunda Häradens Norra Del* p. 10, not; & Ampl. DAN. HALL *Beskr. öfver Birkala Socken* (quæ legitur in *Samling af Rön och Afhandlingar, til Kongl. Vet. Academiens Angifne* T. IV) p. 312.

nim initia hujus mercaturæ vetustiora putamus; vix tamen ante Tavastiam Svecis subiectam, in ordinem redactam illam fuisse existimes: quos primum partes egisse primarias, ac impetrato etiam Regio privilegio ardorem mercatorum Fennorum auxisse, a veri specie non est alienum. Rem quidem præ inopia monumentorum, multis esse jam tenebris circumfusam fatemur; sed præterquam quod *Chronicon Rhythmicum* Majus coloniam Svecicam ad Tavastos adductam fuisse aperte testetur (e): ipsum nomen Paroeciæ Birckala, a Fennicæ linguæ ingenio alienum, Svecicamque originem haud obscure prodens (f), Svecos aliquos olim in his locis sedes fixisse, satis indicare videtur; traditione etiam majorum confirmante, præcipuam Christianæ religionis in hanc regionem introductæ sedem in Ecclesia Birckala primis temporibus fuisse, ad quam incolæ terræ circumjacentis confluxisse, ibique & sacra obiisse & mortuos sepeliisse, feruntur (g).

Locum quidem ipsius oppidi certis definire argumentis haud valemus; ibi tamen fuisse suspicamur, ubi nunc pagus & Templum Birckala habentur: cui conjecturæ loci etiam commoditas favet. Nec enim ab arce
Ta.

(e) The satte thet land (Tavastiam) med Christna män,
Swa som iak wäntar thet staar än.

Ed. Hadorphii p. 23. Incolas quidem littoris Ostrobotniæ australioris intelligere potuit? sed arcis Tavastburgensis præsidio & terræ interioris recens occupatæ defensionis, copias etiam Svecicas relictas his locis fuisse, dubitari vix potest.

(f) Suspiciandi etiam ratio est, ipsum nomen *Satakunda*, quod hæc provincia gerit, Svecicæ esse originis, & a vocabulo Svecico *Hundari* translatum, Svecica instituta moresque, his locis præcipue adoptatos, indicare?

(g) Vid. GADD l. c. & HALL p. 285.

Tavastburgensi longe aberat (unde expectare auxilia ac tutamen oppidanis licuit), nec a Lapponum sedibus procul, quorum fines imminens jugum montis (Sandtryggen) fere constituisse, probabile videtur. Lacus autem *Pyhäjärvi*, in quem per amnem *Tammerfors* lacus superior atque major *Näsjärvi* aquam suam exonerat, commodam præbuit rationem, Lappos æstate etiam, longo satis itinere adeundi, collectasque merces ad urbem transferendi (h). Nullis nempe adhuc per sylvas vastissimas viis apertis, iter & hyeme & æstate per lacus fere & amnes faciendum fuit, ad quos Lappi etiam, maxime piscandi opportunitate ducti, libenter tentoria vel tuguria sua fixisse reperiuntur.

§. VIII.

Monumenta præterea in hac paroecia quædam occurrunt, quæ Svecanos magis quam Fennicos prodere credas mores? Sic, inter alia, intra limites annexæ ei Capellæ *Harju* collis quidam ostenditur, *Käräjän-törmä* (*Collis judicii vel comitii*) adhuc appellatus, ubi sub dio Ius sibi quondam dictum fuisse, incolæ tradunt (a); quæ quidem solemnitas Svecis quondam consuetudo, an Fennis

F 2

ante

(h) Videatur Mappa Geographica adjecta. Lacus vero *Näsjärvi*, ejus partem tantum illa sistit spectandam, septentrionem versus multo longius se extendit, aliisque lacubus & fluviis connectitur.

(a) Vid. GADD I. c. p. II. not. & HALL I. c. p. 286. -- Etiam in æervo Lapidum (in quadam insula Lacus *Näsjärvi*, *Rauhärin Saari* dicta), quem cum Lapponum monumentis (*Läpinrauniot*) male, credo, incolæ confundunt, a. 1762 urnam repertam fuisse sepulcralem legimus (HALL I. c. p. 285): quæ res suspicionem alicui movere possit, Svecos adhuc Gentiles hæc loca adfuisse? Certe cinerem defunctorum in urnam collectum condere, Fennis antiquis usitatum fuisse, nusquamprehendimus.

ante illorum adventum usu fuerit recepto, eo magis videri dubium debet, quod nulla reperiantur apud hos Magistratum aut talium judiciorum olim habitorem vestigia. Coloni autem Syeci, expugnata per Ducem Birgerum Tavastia, ad hæc loca adducti, si, (quod a vero non abludit) ut illi quos Rex Ericus Sanctus in ora Finlandiæ maritima collocaverat, Helsingici erant generis, fortasse commercii lucrosi cum Lapponibus patriæ suæ vicinioribus, Norvegorum exemplo faciendi, nec illi antea prorsus ignari (b); ex alia jam parte factos iisdem proximos ad ineundam societatem hujus mercaturæ continuandæ cum Fennis, (novæ coloniæ mox admixtis, & Lappis antea familiaribus), pronomiores etiam fuisse, a veritate haud abhorret. Primariam autem mercatus Lapponici materiam *pelles ferinas* constituisse, jam antea monuimus (p. 19); quarum hoc uberiori copia patriam nostram iis temporibus abundasse, quo incultior esset, asperis obsita profundisque silvis, nemini dubium videri debet. Quod antiquissimis inde a temporibus, maximi æstimatum hoc vestimenti genus fuerit, tota loquitur Historia (c); ac nostro etiam ævo gravissimum momentum ad Anglorum in America, Russorum in Sibiria, aliorumque populorum commercia adaugenda & amplificanda afferre, notissimum est. Apud Nostrates olim hoc genus vestium

ma-

(b). Hætenus igitur JO. THO. BUREI illam conjecturam quam ex MS. S. Palmisköldianis affert STECKSENIUS l. c. non aspernamur, quatenus colonos ad hæc loca deductos, ex Helsingia ille arcessit; quæ opinio eum nostra sententia conciliari facile potest.

(c). Hinc totam de *Aureo Vellere* fabulam, ad quod rapiendum Argonautarum spectabat expeditio, ex divite in Colchide olim facta pellium pretiosarum mercatura, ortam fuisse, existimabat ISAACUS VOSSIUS (in CATULLI *Epithalamium Pelei* v. 5, p. 120). Plura addere non vacat.

magni fuisse pretii, antiquitatis monumenta satis docent (d): ut adeoque non mirum, si & Sveci & Fenni, facilem simul ac idoneam vicinorum Lapponum, venatu sibi offerente occasionem, uberrimis hujus mercaturæ fructibus percipiendis mox fuerint intenti.

Cum ob bella variosque casus, tum quod circumjecta regio non aliis quam Fennicis habitaretur incolis, probabile est Svecorum progeniem ac linguam sensim in his locis defecisse, cum Fennica coalescentem atque tandem confusam: quo modo multa etiam loca maritima Svecicis olim habitata coloniis, nunc a Fennis incolis notum est (e). F 3. §. IX.

(d) Quanti olim pelles fuerint æstimatæ, plurima docent exempla. Sic duo prædia in Alandia (unum *Fjårdingsbol* & unum *Atansbol* terre in villa dicta *Jumalaby*) a. 1333 oppignorata fuisse pro quarta pelle tributū Episcopalis de *Tavastia*, legitur in Registro Aboënsi fol. 5, quorum valor Octoginta marchis Denariorum ibidem æstimatur. De qua re cfr. D:ni Præsidis Diss. in P. JUUSTEN *Chronicon Episcoporum. Finkl.* p. 211 sqq; & *Tidn. utg. af et Sålfskep i Åbo* a. 1785, Bib. p. 125-129. In confirmatione Regis MAGNI (data a. 1331) super inita inter Episcopum Aboënsē & incolas Præfecturæ Viburgensis pactione, de solutione decimæ Episcopalis, hi jubentur: in *Jure Carelico* de quolibet summo exhibere duas bonas pelles sive *palke*, in jure vero *Helsingonico* habitantes unam *marcam butiri* de quolibet capite virilis vel muliebris sexus, septimum etatis sue annum complente, singulis annis exhibere (Registr. Ab. fol. 7): quod pretium talium pellium ingens fuisse, prodit. Regem adhuc GUSTAVUM I. pelles tanti æstimasse, ut Lynceas e. g., Martias ac Vulpinas (rariores imprimis illas nigras) plane prohiberet exteris vendi, usumque earum sibi suæque familiæ reservaret, ex duabus suis litteris patet, ad *Gustavum Olai F.* & ad *Haraldum Lake* a. 1551 datis, a. Nob. VON STJERNMAN, *Samling af Commerce, Politie och Oeconomie Stadgar*, Del. I. p. 121 sq.) editis. Cfr. ibid. p. 241, *Tax och werdering på allehanda Wildwarer*, Dat. år 1574. Item proportionem definitam inter pretia pellium ac cæterarum mercium in edictis de Decimis, ib. p. 369, 513, 533, 559, 570, 577, 625, &c.

(e) Sic paroecias *Lundo* & *Reso*, ubi incolæ omnes Fennice nunc loquuntur, olim in partem Svecicam & Fennicam (*Svenska och Finska Råta*

§. IX.

Bircarlorum vestigia in Fennia sensim plane obscurata, in Vestrobotnia deinde reperta fuisse (ubi tempore maxime R. GUSTAVI I. ac proxime sequentibus celebres fuerunt), nemo ignorat, qui res nostras antiquiores vel obiter cognoverit. Lappos nempe, Bircarlorum preslos avaritia sensim recedentes (donec omnes ad eas quas hodie pererrant Alpes pervenirent), hi avidè sequebantur, lucrum ex illorum tributis, & commerciiis cum iis exercitiis, faciendum haud negligentes: jure sibi permissio (ut BURÆO credere licet) Lappos usque ad mare Glaciale (h. e. omnes quos possent) subjugandi. Patria igitur sua terra relicta, sensim, longius septentrionem versus sedes suas migrabant (de regione inter Tavastos et Lappones media, hodierna Ostrobotnia, quam hi paullatim deseruerant, asserenda parum solliciti), donec in Vestrobotnia tandem consilio suo opportunissima, considerent. Carelii & Savones qui Ostrobotniæ partem borealiorem occupaverant (a) & in Bircarlorum relicta hæc domicilia sensim successerant, etiam morem illorum adoptasse invenimus commercia cum Lappis faciendi maxime vicinis sibi Kemiensibus; nempe quod solis Bircarlis, jam in Vestrobotniam progressis, jus cum cæteris Lappis mercaturam exercendi competiisse videtur. Hoc ex litteris apparet de crudelitæ Russorum in paroeciis *Kim*, *Ja* & *Lymingbe* (*Kemi*, *Ijo* & *Limingo* in Boreali Ostrobotnia) exercita, ab harum incolis a. 1490 datis, quas exhibet in Appendice ad *Chronica Rhythmica* HADORPHIUS (b); quæ inter alia habent: *Ny nãgve*

ten) fuisse distinctas, ex vetustis monumentis discimus. Multaque prædia rustica in Finlandiæ maritimæ paroeciis sita, nomina habent *Svecica*, ubi incolæ non nisi Fennii nunc esse reperiuntur,

(a) Cfr. supra §. IV. not (g).

(b) L. c. p. 343 sqq.

någre år thår æpther ware wij fatighe mån opfarna i Lappmarken, tha kommo Rysser thår til os &c. — Thår ward epa Lappmarkene LXXX besthe Bøndher i Kimi sefn war, of theres vener of alth theres godz thogo the (Russi) burth, &c. Mercaturæ cum Lappis exercendæ caussa Rusticos illos Kemientes (cujus paroeciæ ut & vicinarum incolas jam circa a. 1342 partim Carelios fuisse antea (a) observavimus) in Lappmarkiam itinera suscepisse, ex his latius intelligitur.

S. X.

Ad jura denique Bircarlorum quod attinet, vectigaliaque ab iis Regi ærarioque patriæ pendi solita; illa admodum ampla fuisse, hæc vero valde exigua, ex vetustis monumentis constat. Accepto primum privilegio Regis MAGNI *Ladulås*, quo sibi Lappos subjectos ac vectigales reddendi potestas concessa fuit, ad certum numerum pellium Sciuinarum (quem non definit) in signum subjectionis Regi pendendum obligatos fuisse, Scheda BURÆI supra (p. 14) allata, docet (a). Aucto deinde eorum lucro, an & in quantum tributum eorum auctum postea fuerit, ignotum nobis est. Usque ad tempus certe R. GUSTAVI I. Bircarlos, qui paroecias Vestrobotniæ *Lubla*, *Pijta* & *Törnó* (Torneå) habitabant, non nisi XVI *Simber* (quæ vox numerum 40 vel 50 significat) *Stekewarf* (fortassis pelles Sciuorum?) & IV pelles Martium Regi pependisse, ac tum demum duplo plures exhibere jussos fuisse, ex pacto inter Regem & Bircarlos Upsaliæ die 1 Aprilis a. 1528 inito (b), discimus. Quum vero Lappo-

nes

(a) Cfr. SCHEFFERI *Laponia* p. 154.

(b) Vid. VON STJERNMAN *Samling utaf Kongl. Bref &c. ang. Sweriges Rikets Commerce, Politie och Oeconomic*, Vol. I, p. 16.

nes præter venatum, etiam piscatum exercerent; hujus non minus ac illius fructus partem percipiendi jus ad Bircarlos pertinuisse, sæpius laudata BUREI Scheda affirmat, Salmonum piscaturæ imprimis mentionem faciens. Tributum vero, de hoc pendendum ab ipsis deinde Bircarlis exercito piscatu, quem usque ad mare Occidentale vel Glaciale eos extendisse, monumenta commemorant (c), tempore demum R. GUSTAVI I, lite de communibus piscandi juribus inter ipsos Bircarlos exorta, illis impositum fuisse, ita sc. ut postea tertia pars Salmonum aliorumque ab illis captorum piscium exhiberi regi deberet, ex litteris patet R. GUSTAVI I. a. 1541 datis (d). Probabile est, ad institutum, ex privato primum consilio enatum, Magistratum minus attendisse, nec ab initio vel lucrum fuisse maximum, vel publice satis cognitum. Deinde vero his hominibus merito ac laudi tributum credas, quod sine publica ulla impensa, Reipublicæ limites atque auctoritatem extendentes, agrestes ac feros homines patriæ legibus subicere pergerent; eaque re deberi

Etiam in hoc Diplomate eos promiscue Birkala & Birkarlebo appellari, notandum est. Cfr. supra §. IV p. 23 sq.

(c) Öfvert bress för the Birkaler och Landzjöpmen i Norrebottn att bröte fischerijt i Westreghaffnet. Dat. Stochholm den 20 Septemb. år 1551: vid. VON STJERNMAN l. c. p. 120. Docent hæc litteræ: Bircarlos antiquitus piscatum in mari occidentali sive septentrionali exercuisse; a parte autem Norvegica, & in illo exercendo & in commerciis cum Lapponibus faciendis impedimenta ac injurias passos fuisse; a quibus inferendis ut abstineant, veterique jure suo Bircarlos frui sinant, & Norvegos & Germanos & Russos & proprios subditos Rex monet, liberum Bircarlis & mercandi & piscandi potestatem tribuens atque asserens.

(d) Resolution för Birkalarne i Luleå sochn, angående Lareffisen och några andre fischerijn der sammnaslades, hwarom emellan dem twist har varit. Datum Stochholm den 6 Novemb. 1541. Vid. VON STJERNMAN l. c. p. 1010 sq.

)

(

ri illis a Reipublicæ parte favorem, atque immunitates quibus hactenus usi essent, concedi, unde tamen opes atque divitiæ civitatis non omnino nihil augmenti acciperent.

Quale Birkarli in Lappones imperium exercuerint, ex SCHEFFERO (l. c. C. XII. p. 153 sqq) & HÖGSTRÖMIO (l. c. C. XIII, § 3.) discere licet. Scilicet non tantum jus cum Lapponibus commercia faciendi sibi soli vindicabant, verum etiam tributa iis quædam imponebant, (*pelles pretiosas pisciumque multa genera*, ut habet OLAVUS MAGNUS (e)), atque jus inter illos dicebant, cæterasque res eorum, in quantum vagæ & rudis vel posceret vel permetteret gentis conditio, publica potestate administrabant. Quæ omnia comprehendit R. GUSTAVUS I. verbis in laudata pactione (v. STJERNMAN l. c. p. 16) positis, quibus iis pristina jura confirmat: Och hafve wij them lossuat,
G edh

(e) *Hist. de Gentibus Septentrional.* l. IV, C. 10. Bircarlos enim spectare, quæ habet ibidem (*Præsides communi plebis consensu Bergchara, id est, viros montium appellatos habent & venerantur*) apparet; licet miseris quidem Lappis eligendi hos præfectos, nullum jus concessum esse, facile videas, nec consensum eorum aliquem fuisse requisitum. Fortassis alicui inter se Birkarli talem potestatem commiserunt, qui Lappos sibi subiectos, ad imitationem Præfecti Regii, cui Norvegi in suos Lappos hujusmodi imperium tradere solebant, auctoritate summa præsetet. Cfr. SCHÖNING l. c. §. 48, not (y) p. 125. Unde ZIEGLERUS occasionem sumit scribendi: *Præsidem eligunt (Lappones) propriis arbitriis, quem Regem vocant; verum Rex Sveciæ jus administrationis donat. Is veste rubra induitur* (qualis Norvegis fuit solemnis?), *hoc est ipsi insigne Regium*, (De Regionibus Septentrion. p.): in quibus quid veri insit, facile liquet. Forte tamen is tempora spectavit recentiora, postquam Regis præfectis Lappones subiecti fuerunt? Hos eosdem Bircarlos fuisse quos *Nobiles* appellavit DAMIANUS A GOES, (*Deplorat. Lappianæ Gentis*), ac de quorum immodico impioque lucri studio Lapponibus pernicioso queritur: recte observat HÖGSTRÖM l. c. C. XII §. 2, p. 215. sq. C. XIII §. 3. pag. 237 sq.

och tilfugt, och medt thette wårt öpne breff löffwom och fullkomliga tilsejnom, at the måga niutha och behålla the welckor öfwer fören:de Lappar efter thenne dagh, som the och föräl:dre för them i förtijdhnen nutit och behållit hafwa &c. Ac idem Rex Literis Upsaliæ d. 12 Mart. 1544 scriptis (f), eosdem Bircarlos hoc modo alloquitur: Wy gifwe eder tiskänna, menige Birkarlar, som hafwe mæckt och besallning uthöfwer Lapparne ther i Westerbotnen, &c. Quæ satis docent, non jus tantum mercaturæ faciendæ exclusivum, sed imperii etiam auctoritatem, (Regis loco) ad eos pertinuisse.

Quum vero Bircarli ex his Privilegiis, tantum facerent quæstum, tantaque iis, hæreditatis jure propagatis, insolentia uterentur, Lappones inique tractando & vexando, ut & invidiam & justas querelas excitarent; non potuit aliter evenire, quam ut finis superbiæ suæ ac injustitiæ tandem statueretur. Minime nempe passus est tam severus, justus atque diligens Rex, qualem in Gustavo, Patria nacta fuerat, ut paucorum libido toti genti infelici illuderet. Itaque omnem Bircalorum in Lappos hæctenus exercitam potestatem tollendam, hosque ut reliquos subditos legum tutelæ subjiciendos, judicavit. Quod his verbis docet Scheda Buræana (g): Ther aff (ex lucroso in Lappos imperio) blesire thesse Birkarlar swåre mächtige och rikke, gåfwo them fatighom allenast en smutt, och togo så bästa häfworna. Thetta förtröt them fattigom, och gingo så till och klagade för Konung Gustaf. Han lät insättja Hinric Larsson i Ternd, och taga myckit af honom. Och togh så Konungen self skatt af Lapparna, och lät them (i) frid köpslaga med Lapparna. Misic po.

(f) Vid. STECKSENIUS l. c. §. XIV. p. 13.

(g) Apud SCHEFFERUM l. c. p. 158. Auctor fuisse videtur *Andreas* (Nicolai?) Pastor, & Præpositus Pithensis. Cfr. ibid. p. 151 & 157: nec non *Pet. Stecksenii Graan Disp. de Pitovia* (Ups. 1731, Præf. Fab, Törner ed.) p. 15.

postea Rex, testante SCHEFFERO (h), in Lapponiam *Præfectos Lapponicos, qui tributa debita exigent, & cætera Regio nomine ibi expedirent. Hi Præfecti Svecis Lappfouder, Lapponibus Konunga Olmai, hoc est, Regis viri, sunt vocati*: quorum in Litteris R. Gustavi I. a. 1559 jam fieri mentionem, porro observat, officiique eorum rationem exponit. Cessante vero sic celebrato Bircarlorum in Lappones imperio, omne tamen eorum cum Lappis commercium non cessasse, sed continuatum porro, more licet aliquantum mutato, fuisse, ex dictis novimus. Describit rem, qualis suo adhuc tempore erat, BURÆUS (i), dicens: *Bottniæ coloni, ii præsertim quos Byrkarlos vocant, quæ Lapponibus aliisque sunt necessaria, a mercatoribus (exteris? an Stockholmensibus &c.?) illuc navigantibus æstivo tempore cœmunt, hyberno autem cum lacus & flumina congelata sunt, ea in Lapponiam, exportant. Sicque non jam soli, aut jure exclusivo, his negotiis operam dabant? Ac manifestum est, inter Mercatores illos Russicos (Lundzfiöpmän) in Helsingia & Vestrobotnia, de quibus frequentes in Litteris Regiis querelæ iis temporibus occurrunt, Bircarlos quoque illos, nec tamen solos fuisse (k), cumque reliquis deinde in urbes novas Westrobotnicas compulsos, quibus Lapponicæ mercaturæ faciendæ concessa fuit facultas, commigrasse. Nempe quamdiu nullæ in his regionibus conditæ essent ur-*

(h) L. c. p. 159.

(i) Apud SCHEFFERTM I. c. p. 156.

(k) Vid. Litteras Regias: *Bref til Helsingeland att hwar sochn skall njuta allenast en fiöpmän, dat. Westerås den 15 Febr. år 1539. Item Spet bres för menige man i Westerbottnen, att the motie så niuthe nogre Lundzfiöpmän uthi then landzänden; och att icke gjöre emot Kongl. May:ts Mandat. Dat. Stockh. d. 5 Dec. 1546. Apud V. STJERNMAN I. c. p. 54 sq. p. 105 sq. Cfr. Item Litteras Regis Johannis III & Caroli IX, Ib. p. 206 & 232.*

urbes, ad ostia fluminum majorum emporia celebrata quædam sunt, ubi naves mercatoriæ appellebant, mercesque advectas vendebant, venumque oblatas inde appor-
tabant. Cum quibus Rustici opibus valentiores, tali mer-
caturæ dediti (quorum multi Lapponicam quoque illam
exemplo Bircarlorum exercebant), negotia conficere so-
lebant (1). Dubium vero jam haud est, quin inter reliquos emi-
nerent atque exemplum quasi iis præirent illi, hæredesque
sui, qui Bircarlorum olim appellatione celebrati, ex pro-
fesso huic mercaturæ animum dederant, atque in tali studio
ætatem egerant. Nomen autem suum, cum privilegiis suis,
tandem evanuit penitus: nec multo post, Regum Augu-
stissimorum, maximeque Gustavi Adolphi sapientia &
cura, commerciorum exercendorum, adeoque etjam Lap-
ponicorum illorum, omne studium ad urbes, locis aptis
a se conditas traduxit (m); in quibus sine dubio Bircarlo-
rum etjam posterius præcipui, cum opum reliquiis peritiæ-
que & industriæ suæ fructibus postea habitaverunt.

(1) Vid. Edictum R. Caroli IX: Placat och Födrödn. om Tullfrihet &c.
och Ståders i Mustafar, Uleå, Torneå och Umeå funderande. Dat. Stockh.
den 5 Junii 1605. Ad nostram rem hæc imprimis verba faciunt: Och eff-
ter uti Norrbötn, skickes mycket godz uti, ther aff Cronan ingen råntighet
bekommer, och ther ibland en hoop förbudne warur, igenom the menige
Landzfdpman, som ther åhre, därföre så hafwe wij så förordnet, at Ståder
skole funderes uti Mustafar, Uleå, Torneå, Rinn och Uma, och ther skole
the skatte sig neder, som handell och wandell drifwe wele. VON STJERN-
MAN l. c. p. 497. sq.

(m) Cfr. Dispp. JONÆ ASK de Urbe Uma p. 3. sq; PET. STECK-
SENIÏ GRAAN de Urbe Pitovia p. 2 sq; NIC. HACKZELL de Urbe
Lula p. 1 sq; ER. BRUNNII de Urbe Torna p. 4 sq, (Ups. 1731 edd.).

ERRATA TYPOGR.

Part. I p. 4 not. (e) lin. 11 T, leg. D. Pag. 18 lin. 4, XV leg.
XVI. Pag. 19 lin. 15, 1246, leg. 1249, Pag. 22, not. (a)
lin. 6, *etiam*, leg. *etiam*.

Kenneteknens Uttydning

A	Moderkyrkan	E	Råubdrin Särvi
B	Harju Capell	F	Sunkarin Mätäs
C	Yläjärvi Capell	G	Katman Abot (abbe)
D	Käräjän Törmä		

GEOGRAPHISK CHARTA

öfver
en del af

BIRCKALA SOKN

I koppar stucken af

Carl Ludvig Schultz